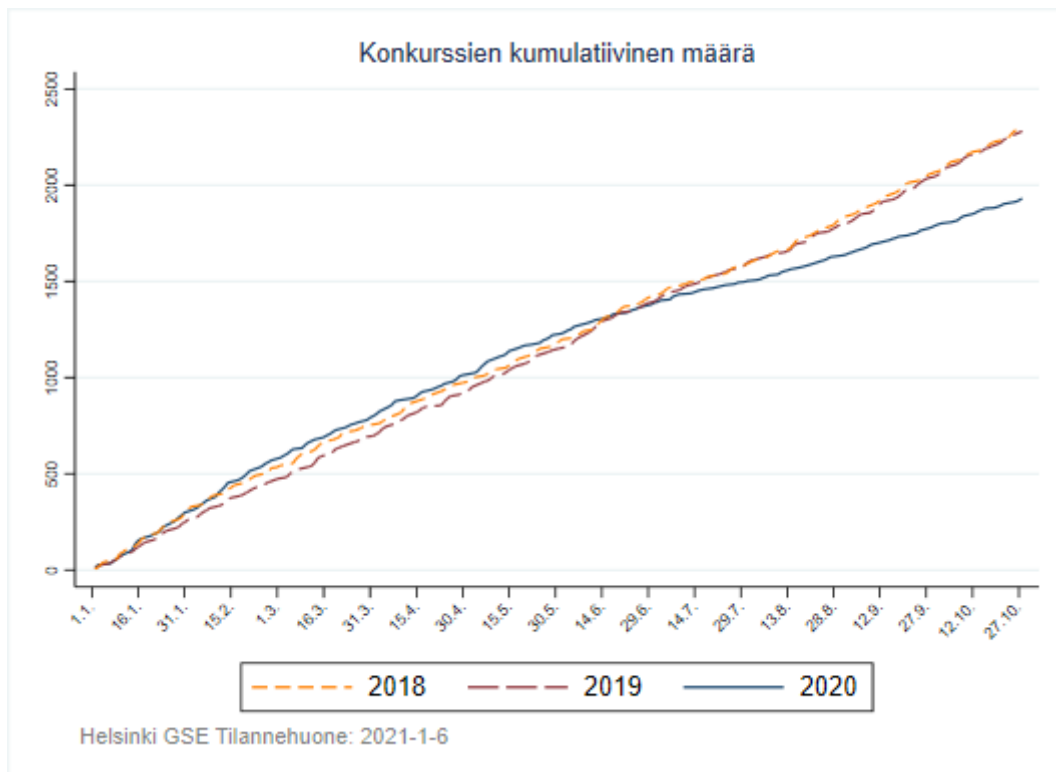

GSE Tilannehuoneen analyysi: Konkurssiaallon uhka pelättyä pienempi?

Julkisessa keskustelussa on koronakriisin edetessä esitetty erilaisia näkemyksiä siitä, miten ja milloin yritysten vaikeudet alkavat näkyä konkurssien määrissä. Vuoden 2020 kuluessa konkurseja tehtiin vähemmän kuin kriisiä edeltävinä vuosina, mihin liittyy on ennakoitu, että keväällä 2021 tullaan kokemaan konkurssiaalto. GSE:n Tilannehuoneen tekemä alustava tarkastelu kuitenkin tukee näkemystä, että sikäli kun ns. puuttuvia konkurseja on, niiden määrä on jopa kenties pienempi kuin mitä konkurssitilastoista voidaan suoraan päätellä, ts. mitä koronavuoden 2020 ja sitä edeltävien vuosien välinen ero antaisi ymmärtää.

Onko edessä konkurssiaalto?

Vuoden 2020 aikana tehtiin noin 500 konkurssia vähemmän kuin kumpanakaan kriisiä edeltävistä vuosista (Kuvio 1). Yksi mahdollinen selitys konkurssien vähäiselle määrälle on koronakriisin myötä tehdyt ja toukokuussa 2020 voimaan astuneet konkurssilain muutokset, jotka vaikeuttivat velkojien mahdollisuutta hakea yrityksiä konkurssiin. Nämä muutokset umpeutuivat helmikuun 2021 alussa, mutta tilalle tuli uusi, syyskuun 2021 loppuun voimassa oleva väliaikaislaki, jonka avulla tilapäisesti maksukyvytön yritys voi tietyissä tilanteissa kyseenalaistaa velkojan konkurssihakemuksen. Tämä voi vähentää lyhytkestoisii maksuvaikeuksiin liittyviä konkurseja ja lykätä ainakin hieman konkurseja, joissa ei ole kyse lyhytaikaisista maksuvaikeuksista.

Kuvio 1. Konkurssien kokonaislukumäärä vuosina 2018 – 2020.

Uudesta väliaikaisesta laista huolimatta on perusteltua miettiä, onko taloudessa odottamassa patoutuneita, mutta vielä toteutumattomia konkurseja. Tämä kysymys on hyvä esittää, koska kuukausittaisten konkurssien määrä oli vuoden 2020 lopulla varsin alhainen verrattuna esimerkiksi

ajanjaksoon 2015-2019 ja koska jonkinlainen taittuminen konkurssien määrän kertymisessä on havaittavissa melko pian loppukeväästä 2020 tehdyn lain muutoksen jälkeen (Kuvio 1).

Kysymys on toisin sanoen siitä, seuraako nyt tai myöhemmin laaja konkurssiaalto ja siitä, mitä konkurssien määrän mahdollinen kasvu tarkoittaa. Näitä kysymyksiä voidaan lähestyä ainakin seuraavista toisiaan täydentävistä näkökulmista:

Ensinnäkin, konkurssihakemuksia jättävät usein mm. työeläkeyhtiöt ja verottaja. Julkisuudessa olleiden tietojen perusteella ainakaan näillä toimijoilla ei ole patoutuneita tarpeita jättää suuria määriä konkurssihakemuksia.

Toiseksi, talouden näkökulmasta huolestuttavia ovat koronakriisistä mahdollisesti aiheutuvat likviditeettikonkurssit, jotka liittyvät yritysten lyhytaikaisiin maksuvaikeuksiin ja joiden seurauksena talouden tuotannollisia voimavaroja ja tuotantokykyä menetetään. Koska koronakriisillä on kuitenkin todennäköisesti myös pitkäaikaisia vaikutuksia (esimerkiksi kulutuskäyttäytymiseen ja arvoketjuihin), on täysin odotettavaa, että koronan myötä ja sen jälkeen tehdään ”ylimääräisiä” konkurssesja. Ne on kuitenkin mielletävä osaksi talouden sopeutumista uuteen koronakriisin jälkeiseen tilanteeseen. Tällaiset konkurssit ovat kyseisille yrityksille ja niiden työntekijöille tietenkin ikäviä, mutta laajemmassa kuvassa osa tarpeellista talouden ja yrityssektorin sopeutumisprosessia.

Kolmanneksi, odotettavissa olevaa konkurssiaaltoa madaltaa mahdollisesti se, että osa maksuvaikeuksissa olevista yrityksistä on niin huonokuntoisia, että konkurssia ei edes haeta. Konkurssia ei kannata hakea esimerkiksi tilanteessa, jossa velkojat arvelevat, että konkurssimenettelyn läpikäynnin jälkeenkään yrityksestä ei saada velkojille maksusuorituksia. Epäilemättä myös osa vireille pannuista konkurssesista raukeaa tästä syystä, varojen puutteen vuoksi.

Neljänneksi, odotettavissa konkurssiaaltoa ei välttämättä synny, jos yritykset ovat aktiivisesti hakeutuneet yrityssaneeraukseen. Yrityssaneeraus on vaihtoehto konkurssille (tai yrityksen alasajolle muutoin), jos yrityksen toiminta voidaan tervehtyttää ja jos tämän onnistumiseksi tarvitaan maksujen uudelleenjärjestelyä, maksuaikaa ja kenties lisärahoitusta. On siis perusteltua odottaa, että saneeraukseen haettujen yritysten lukumäärä olisi koronakriisin myötä kasvanut. Toisaalta, toukokuussa 2020 tehty konkurssilain muutos on saattanut vähentää yrityssaneeraukseen hakeutumista, koska se alensi välitöntä konkurssiuhkaa.

Tilastokeskuksen julkistamista tilastoista käy ilmi, että yrityssaneeraukset ovat vuonna 2020 vähentyneet 8% vuoteen 2019 verrattuna. Tämä on linjassa aiempien vuosien kehityssuunnan kanssa, sillä saneeraukset ovat vähentyneet melko tasaisesti vuodesta 2013. Yrityssaneeraukseen **koronakriisin** aikana haetut yritykset ovat keskimäärin suurempia kuin aiemmin, sillä saneerauksen piirissä olevissa yrityksissä henkilöstön määrä oli vuonna 2020 n. 113% suurempi kuin vuonna 2019. Yrityssaneerausten vähentyminen koronakriisissä lisää riskiä, että osa aiemmin saneerauskelpoisista yrityksistä on nyt sellaisessa taloudellisessa kunnossa, että yrityssaneeraus ei enää ole mahdollinen.

Viidenneksi, tilastoaineistojen ja ekonometristen menetelmien avulla voidaan pyrkiä saamaan kuva siitä, onko taloudesta jäänyt ”puuttumaan” konkurssesja, joiden voidaan odottaa realisoituvan viipeellä. Tämä on tapa, jolla GSE:n Tilannehuone on pyrkinyt tuomaan lisänäkökulmia asiaan.

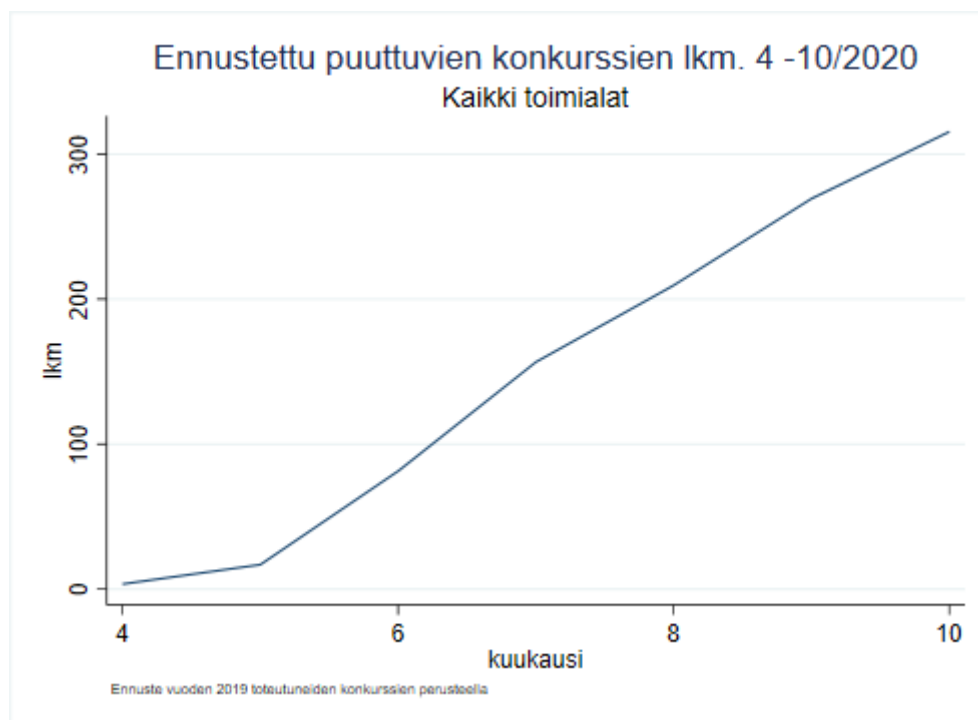
Yritystason aineistoa hyödyntävä ennustemalli ei tuota näyttöä odotettavissa olevasta konkurssiaallosta

GSE:n Tilannehuoneen tekemä mallinnus ja siihen perustuva tarkastelu antaa viitteitä siitä, että sikäli kun konkurssesja on jäänyt puuttumaan, niiden määrä on kenties pienempi kuin mitä koronavuoden 2020 ja sitä edeltävien vuosien välinen ero antaisi ymmärtää. Toisin sanoen tämä tarkoittaa sitä, että

vuoden 2020 alhainen konkurssimäärä esimerkiksi verrattuna vuoteen 2019 ei kokonaan liity ns. puuttuviin konkurssihin. Tämä päätelmä perustuu havaintoon, joka on tehty GSE:n Tilannehuoneessa laajan yritys-kuukausitason tilastoaineiston pohjalta.

Olemme rakentaneet vuoden 2019 tilastoaineistoa hyödyntäen ennustemallin konkurssille. Olemme käyttäneet aineistoa vuodelta 2019, koska meillä on käytössä kuukausitasolla tapahtuvan tarkastelun mahdollistavat tulorekisterin tiedot vain vuodesta 2019 eteenpäin. Keskeisiä muuttujia ennustemallissa ovat tiettyjen perustaustamuuttujien ohella kutakin havaintokuukautta edeltävien kolmen kuukauden kk-tason liikevaihto sekä liikevaihdon ja palkkasumman muutokset, sekä 12 kuukauden ajanjaksolle lasketut muutokset. Näillä muuttujilla pyritään vangitsemaan muutokset yrityksen taloudellisessa tilanteessa välittömässä lähihistoriassa. Ajatus on, että vuoden 2020 tilastoaineiston käyttö ennusteita laadittaessa ottaa huomioon, miten koronakriisin aikana konkurssit olisivat kehittyneet ilman konkurssilain muutosta. Aineisto mahdollistaa tällä hetkellä ennusteen laskemisen lokakuuhun 2020 asti.

Näin saadulla ennustemallilla voimme laskea konkurssitodennäköisyydet kullekin aineiston yritykselle kuukausittain lokakuuhun 2020 asti. Vertaamalla ennustettua konkurssien määrää toteutuneeseen voimme muodostaa alustavan käsityksen siitä, kuinka monta puuttuvaa konkurssia koronakriisin aikana on (lakimuutoksesta johtuen) kertynyt.

Kuvio 2. Ennustettu puuttuvien konkurssien määrä huhti-lokakuussa 2020.

Kuvio 2 (ks.yllä) esittää kertyneiden puuttuvien konkurssien määrän. Määritelmän mukaisesti puuttuvien konkurssien määrä kasvaa kriisin edetessä. Kasvu näyttää olleen kesällä 2020 voimakkaampaa (60-75 puuttuvaa konkurssia / kk) ja tasaantuu sitten noin 50 puuttuvan konkurssin kuukausitasolle. Lokakuun loppuun mennessä on tämän tarkastelun mukaan kertynyt yhteensä noin 300 puuttuvaa konkurssia. Jos kehitys olisi marras-joulukuussa samanlaista kuin kesän jälkeen, olisi vuoden vaihteeseen mennessä kertynyt noin 400 puuttuvaa konkurssia. Vaikka tämä määrä *lisättäisiin* konkurssitilastoista havaittavissa oleviin vuoden 2020 toteutuneisiin konkurssimääriin, ei vielääkään

saavuteta vuosien 2018/2019 aikana toteutuneita konkurssimääriä. Tämä tarkoittaa, että suoraan konkurssitilastoista laskettavissa olevaa ero vuoden 2020 ja aiempien vuosien välillä saattaa liioitella puuttuvien konkurssien määrää ja tukee alustavaa näkemystämme siitä, että konkurssiaallon uhka saattaa olla pelättyä pienempi.

On syytä kuitenkin korostaa kolmea asiaa. Ensinnäkin, GSE:n Tilannehuoneen mikroaineistoon perustuva malli on alustava. Pienimuotoiset vaihtoehtoiset mallikokeilut eivät antaneet aihetta olettaa, että tulos olisi erityisen herkkä. Tulevissa syvällisemmissä lisätarkasteluissa voi toki paljastua uutta.

Toiseksi, helmikuun alkupuolella on haettu keskimääräistä enemmän yrityksiä konkurssiin. Oikeusrekisterikeskuksen mukaan 1.2.2021-23.2.2021 on jätetty 252 konkurssihakemusta. Tämä on 34% enemmän kuin mitä vastaavana ajankohtana on jätetty keskimäärin vuosina 2018-2020. Mikäli tämä kehitys jatkuu, saatamme sittenkin nähdä jonkinlaisen konkurssiaallon. Toisaalta, verrattuna viime vuoden vastaavaan ajanjaksoon, kasvua tässä aikaikkunassa oli 16%.

Kolmanneksi, konkurssien lisäksi yrityksiä poistuu markkinoilta myös sitä kautta, että toiminta yksinkertaisesti ajetaan alas. Jatkossa on tärkeää selvittää, onko tällaisten markkinoilta poistumisten määrä noussut koronavaiheeseen aikana. Tilastokeskuksen tuoreimmat lopettaneita yrityksiä koskevat luvut vuoden 2020 toiselta neljännekseltä antavat viitteitä siitä, että alalta poistumista on tapahtunut vuoden 2019 vastaavaa ajanjaksoa enemmän: Lopettaneiden yritysten määrä kasvoi 13% huhtikuussa 2020, kun vertailukohtana käytetään saamaa ajanjaksoa vuodelta 2019.

Konkurssien seurauksia voidaan lieventää myös luottorekisterilakia muuttamalla?

Konkurssit kuuluvat markkinaehtoisesti toimivaan talouteen ja ovat osa talouden uusiutumista. Niiden myötä markkinoilta poistuu alhaisen tuottavuuden yrityksiä, joilla ei ole toimintaedellytyksiä. Koronaan kaan liittyviä konkurssseja ei ehkä siis ole perusteltua vältellä tai lykätä loputtomiin.

Konkurssisiin liittyviä ongelmia voidaan pyrkiä lieventämään muillakin toimilla kuin siten, että niiden syntyä pyritään estämään tai lykkäämään. Yksi mahdollinen tapa lieventää konkurssista aiheutuvia seurauksia olisi muuttaa sitä, miten konkurssi näkyy konkurssiin menneen yrityksen vastuuhenkilöiden tiedoissa luottorekisterissä. Nykylainsäädännön mukaan konkurssimerkintä näkyy yrityksessä mukana olleiden vastuuhenkilöiden luottorekisteritiedoissa pitkään. Käytännössä tämä ns. negatiivinen vastuuhenkilötausta saattaa tarkoittaa, että uusi yritys, jossa on mukana aiemmassa konkurssissa mukana ollut henkilö, ei saa lainaa, tai pahimmillaan ehkä edes pankkitiliä suoraviivaisesti avatuksi.

On kuitenkin toivottavaa, että ainakin siltä osin kuin mitään epäselvyyksiä tai laiminlyöntejä ei ole konkurssin yhteydessä tapahtunut, mahdollisimman moni konkurssin kokenut yrittäjä, toimitusjohtaja ja hallituksen jäsen voisi halutessaan palata pian takaisin yritystoimintaan.

Koronavaiheeseen nykyvaiheessa on syytä harkita, että voitaisiinko konkurssisiin liittyviä luottorekisterimerkintöjä muuttaa lievemmäksi, joko väliaikaisesti tai pysyvämmiin, esimerkiksi niin, että ne olisivat nykyistä "valikoivampia". Tarkoitamme tällä sitä, että kenties vain niistä konkurssista, joihin liittyy todettuja epäselvyyksiä ja laiminlyöntejä, on perusteltua tulla pidempiaikainen, luottotietojen yhdistämisen salliva luottorekisterimerkintä. Tämä tarkoittaisi, että konkurssiprosessi toimii tavalliseen tapaan, mutta siitä aiheutuvia negatiivisia seurauksia yrittäjille ja yritystoiminnassa mukana oleville lievennetään.

Tämän raportin ovat kirjoittaneet Otto Toivanen (Aalto yliopisto) ja Ari Hyytinen (Hanken).